

donderdag

27.11.2014

20.00 Concertzaal

19.15 Inleiding door

Katherina Lindekens

La Risonanza

Purcell. Dido and Aeneas

CONCERTGEBOUW BRUGGE

Het verhaal van Dido en Aeneas

De geschiedenis van Purcells opera *Dido and Aeneas* mag dan in nevelen gehuld zijn, het ware verhaal – in feite een legende – vormt nog altijd een onuitputtelijke bron van twisten tussen historici. Dat is trouwens eveneens het geval voor de *Aeneis*, het epische gedicht in twaalf zangen van de Romeinse dichter Vergilius waaruit het verhaal afkomstig is.

Aeneas was volgens de Griekse legende de zoon van de Trojaanse vorst Anchises en Aphrodite (Venus bij de Romeinen). Bij de val van Troje (door de list met het beroemde houten paard, dat hij als een held had verdedigd, kon hij uit de verwoeste stad ontsnappen, maar zijn vrouw Creüsa, die hij uit het oog was verloren, kwam om. Aeneas gaf gehoor aan de goddelijke opdracht om in het Westen een nieuw leven te beginnen en kon een aantal krijgers verzamelen en inschepen op zoek naar nieuw land om daar een nieuwe stad te stichten.

Na vele omzwervingen landden zij op Kreta, waar zij door hun vroegere vijand, koning Idomeneus, gastvrij werden ontvangen, maar de Trojaanse goden openbaarden Aeneas dat het noodlot andere plannen had. Apollo (bij de Grieken een voorspellende god) maakte bekend dat ze moesten terugkeren naar het land waar ze oorspronkelijk vandaan kwamen (pas later zullen ze erachter komen dat Italië werd bedoeld). Aeneas gehoorzaamde, ze verlieten Kreta en trotseerden vele gevaren.

Tijdens een storm, veroorzaakt door Juno, de echtgenote van Jupiter, spoelden ze aan op de Noord-Afrikaanse kust dichtbij een stad. Een jong meisje gewapend met pijl en boog vertelde dat ze in Afrika waren, dat de nieuwe stad Carthago heette (Kart Hadasjt = nieuwe stad) en gesticht was door hun uit Fenicië afkomstige koningin Dido. Het jonge meisje

verdween even plots als ze verschenen was en ineens begreep Aeneas dat het zijn goddelijke moeder was.

Aeneas en zijn trawanten trokken naar Carthago waar ze, uiteraard, ontvangen werden door de bekoorlijke, nog jonge koningin Dido, die in haar paleis een banket liet aanrichten waar alle Trojanen aanzaten. Na het feestmaal bracht Aeneas een uitvoerig relaas van hun avonturen. Dido luisterde ademloos. Door toedoen van Juno, die Aeneas in Carthago wou houden, en Venus, altijd zin in het arrangeren van een avontuurtje, ontbrandde Dido in een vurige liefde voor Aeneas, die daar gewillig op inging. Helaas, ook Jupiters zoon Iarbas had zijn oog laten vallen op de mooie Dido en moest toezien hoe zij voor zijn neus werd weggekaapt. Hij alarmeerde zijn vader die Aeneas (in een droom) het bevel gaf te vertrekken. Hoewel hij Dido, die van Aeneas' plannen afwist, trachtte te overtuigen dat het om een bevel van de goden ging, voelde zij zich dodelijk gekwetst. Ze was razend, verklaarde de Trojanen eeuwige haat en op een brandstapel bracht ze zichzelf met een dolksteek om het leven.

Johan Huys

Uitvoerders en programma

La Risonanza: orkest
Coro Costanzo Porta: koor
Fabio Bonizzoni: klavecimbel en leiding
Marta Valero: mezzosopraan
Richard Helm: bariton
Stefanie True: sopraan
Iason Marmaras: bariton
Michela Antenucci: sopraan
Anna Bessi: mezzosopraan

—

**John Eccles (ca.1668-1735)
& Godfrey Finger (ca.1660-1730)**
The Loves of Mars and Venus,
a play set to music
Libretto: Peter Anthony Motteux (1663-1718)
– Prologue, written by Godfrey Finger

Stefanie True: Erato / One of Erato's followers
Marta Valero: One of Erato's followers /
Thalia / Terpsichore
Iason Marmaras: One of Erato's followers

Henry Purcell (1659-1695)
Dido and Aeneas, tragic opera
in three acts, Z626
Libretto: Nahum Tate (1652-1715)
- Overture
- Act I: The Palace
- Act II, scene I: The Cave
– Scene II: The Grove
- Act III, scene I: The Ships
– Scene II: The Palace

Marta Valero: Dido
Richard Helm: Aeneas
Stefanie True: Belinda
Iason Marmaras: Sorceress
Michela Antenucci: First Witch / Sailor
Anna Bessi: Second Witch / Second
Woman / Spirit

Met Nederlandse boventiteling

Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

Liefde en dood in de Engelse barokopera

Dido and Aeneas / The Loves of Mars and Venus

Terwijl de Italiaanse opera in de 17e eeuw uit de startblokken schoot, op de voet gevolgd door zijn Franse tegenhanger, stonden Engelse componisten en toneelauteurs argwanend tegenover een volledig gezongen vorm van muziektheater. Ze twijfelden luidop aan de verstaanbaarheid en geloofwaardigheid van de opera naar Italiaans model, met zijn recitatieven, eindeloze aria's vol woordherhalingen en virtueuze acrobatieën. Nochtans had muziek steeds een belangrijke rol gespeeld in het Engelse theater. Na de Restauratie van koning Charles II in 1660 werd die rol zelfs op de spits gedreven. Toch was het muziektheater dat in Londen floreerde van pakweg 1670 tot 1710 geen 'opera' in de gangbare betekenis van het woord. Het was een hybride repertoire van zogenaamde 'semi-opera's', waarin muziek, gesproken drama en dans elkaar aanvulden tegen een achtergrond van spectaculaire decors en machinaal kunst-en-vliegwerk. Amper een handvol opera's uit de Engelse *Restoration* verloopt volledig in muziek. Een van die werken is Henry Purcells *Dido and Aeneas*. Dit illustere kleinood is dus een soort anomalie – zelfs binnen Purcells theateroeuvre, dat grotendeels bestaat uit muziek voor toneelstukken en semi-opera's als *Dioclesian*, *King Arthur* en *The Fairy-Queen*.

Dido and Aeneas is een muziekhistorisch mysterie, met dank aan zijn versplinterde bronnenarsenaal. De partituur werd enkel overgeleverd in 18e-eeuwse, corrupte kopieën; het libretto van de Ierse dichter Nahum Tate bleef wél bewaard, in een versie uit 1689. In dat jaar werd Dido opgevoerd in het meisjesinternaat van choreograaf Josias Priest. Hoewel lang werd aangenomen dat die uitvoering de première was, rees recent het vermoeden dat de opera vroeger ontstond, als privé-entertainment aan het hof. Voor dat scenario bestaat een interessant precedent:

ook John Blows *Venus and Adonis* ontstond aan het hof van Charles II en werd later door Priests kostschoolmeisjes uitgevoerd. En met die opera heeft *Dido and Aeneas* nu net opvallend veel gemeen. Net als *Venus is Dido* een miniatuuropera in drie bedrijven, voorafgegaan door een allegorische proloog in Franse stijl. Beide werken hebben sterke wortels in de *masque*-traditie en onvouwen zich in opeenvolgende clusters van een recitatief, een aria, een koor en een dans. En zowel *Venus* als *Dido* handelen over een noodlottige liefde en culminereren in een hartverscheurend lamento (klaagzang).

Voor het libretto van *Dido and Aeneas* baseerde Nahum Tate zich op het vierde boek van Vergilius' *Aeneis*. Daarin wordt Dido, koningin van Carthago, verliefd op de Trojaanse held Aeneas. Na een gevecht met haar geweten – ze rouwt nog om haar overleden echtgenoot – bezwijkt ze voor haar nieuwe minnaar. Een amoureuze scène in een bosje bezegelt hun liefde, die Dido voor een huwelijk aanziet. Als pionnen van het noodlot maken de goden een eind aan de romance, door Aeneas te herinneren aan zijn opdracht: de stichting van Rome. Zonder al te veel moeite verlaat de held zijn koningin, die zich op gruwelijke wijze van het leven berooft.

In tegenstelling tot Vergilius geeft Tate geen details prijs over de gebeurtenissen in het struikgewas, noch over de ware toedracht van Dido's dood. De 17e-eeuwse Aeneas is bovendien een ruggengraatloos personage geworden, een besluiteloze antiheld. Maar het belangrijkste verschil tussen de twee versies is de katalysator van de tragedie. Vergilius portretteert Dido als een neurotische vrouw, die vooral aan haar eigen verlangens en waanideeën ten onder gaat. Bij Tate, daarentegen, wordt haar tragische lot

ontketend door een stel personages dat hij eigenhandig in het leven roept: de tovenares (Sorceress) en haar heksen. Het is onduidelijk waarom deze toverkollen Dido zo hartgrondig haten. Daardoor krijgt het lot van de koningin een wrange schijn van willekeur.

Tates epigrammatische drama ontvouwt zich in ijtempo, wat hem wel eens op kritiek is komen te staan. Nochtans schreef hij een coherent en rijk libretto vol intertekstuele referenties. Niets van die rijkdom ging aan Purcell verloren. Zijn zetting legt onvermoede dimensies van het drama bloot, door er nu eens empathisch, dan weer ironisch commentaar op te leveren. Het tweede bedrijf, bijvoorbeeld, klinkt als een zwarte parodie op het eerste: zoals Belinda Dido overhaalt om zich over te geven aan de liefde, overtuigen de heksen de tovenares om hun perfide plan te voltrekken. Het zorgeloze matrozenlied – een hypocriet *auf Wiedersehen* – is dan weer een muzikale voorafspiegeling van Aeneas' krokodillentranen bij het afscheid van Dido.

In zekere zin herstelt Purcells muziek de scherpe randjes die Tate van de tragedie afvijlde. Dido's dood staat in de sterren geschreven, en die noodlottigheid kleurt niet alleen haar eigen, donkere partij, maar zelfs de meest zorgeloos ogende aria's, recitatieven en koren. Naast zijn geliefkoosde 'doodstoonaard' g-klein voert Purcell op gezette tijden een treurmotief op. Dat bestaat uit een wrang interval, geflankeerd door een stapsgewijze melodische beweging in de omgekeerde richting, zoals op de woorden '*and shun the cure they most desire*' uit het koor 'Great minds against themselves conspire'. Maar alles staat in het teken van Dido's slotaria, een ijzingswekkende *ground* op een herhaalde lamentobas. In *Henry*

Purcell and the London Stage verwoordt Curtis Price die muzikale doelmatigheid als volgt: 'De hele opera is een meedogenloze afdaling naar het graf, met het lamento als onvermijdelijk doel van een grootse muzikale constructie.'

Pas in 1700 – vijf jaar na Purcells dood – maakte *Dido and Aeneas* zijn professionele theaterdebuut, als een ingebedde *masque* in een bewerking van Shakespeares *Measure for Measure*. Vier jaar later dook *Dido* opnieuw op, ditmaal als uitsmijter van een *triple bill* met twee succesnummers uit 1696: Edward Ravenscrofts komedie *The Anatomist* en Peter Anthony Motteux' *masque The Loves of Mars and Venus*. Door de moordende concurrentie tussen de theaters van Drury Lane en Lincoln's Inn Fields was dit soort creatieve recycling schering en inslag. Bestaande werken werden ingekort of uitgebreid, gecombineerd en gearrangeerd, in alle vrijheid en zonder vrees voor botsende registers. *Dido and Aeneas* kon dus probleemloos naast de kolder van *The Anatomist* en *The Loves of Mars and Venus* worden geprogrammeerd. Die laatste *masque*, een speels commentaar op echtelijke (on)trouw en oorlogsheroïek, bevat muziek van John Eccles en Gottfried Finger, twee muzikale erfgenamen van Purcell. Hoewel het leeuwendeel van hun partituur verloren ging, bleven meerdere *songs* uit Fingers proloog bewaard. Fabio Bonizzoni en La Risonanza reconstrueren die proloog en combineren hem met *Dido and Aeneas*. Zo slaat dit concert twee vliegen in één klap: het presenteert een mooi alternatief voor de verloren proloog van Purcells opera, en evoceert de *hustle and bustle* van de Londense theaterwereld in de jaren na diens dood.

Katherina Lindekens

Biografieën

La Risonanza (IT) richt zich sinds de oprichting in 1995 vooral op Italiaanse muziek van de late 17e en vroege 18e eeuw, maar schuwt uitstapjes naar andere stijlen niet. De indrukwekkende discografie omvat muziek van Frescobaldi, Kerll, Rossi, Corrette en Haydn. Sinds 2002 neemt de groep op voor Glossa, dat onder meer de complete, met prijzen overladen opname van Händels cantates met solo-instrumenten uitbracht. La Risonanza was te horen in alle belangrijke Europese oude-muziekfestivals, waaronder Utrecht, Ambronay en Saint-Michel en Thiérache.

Coro Costanzo Porta (IT) werd in 1993 opgericht door Antonio Greco en trad op in tal van Italiaanse en buitenlandse festivals. De zangers traden op in producties van Monteverdi's *Orfeo* onder leiding van Andrea Marcon, Gagliano's *La Dafne* onder Gabriel Garrido en in concerten met The Tallis Scholars, Ensemble Dolce & Tempesta en Accademia Bizantina. In de thuishaven Cremona is het koor verbonden met het barokorkest Cremona Antiqua en met een opleidingsinstituut voor koorzang.

Fabio Bonizzoni (IT) studeerde orgel, compositie en klavecimbel aan het Koninklijk Conservatorium Den Haag, onder meer bij Ton Koopman. Hij speelde bij het Amsterdam Baroque Orchestra, Le Concert des Nations en Europa Galante voordat hij zich in 2004 ging wijden aan zijn solocarrière en de leiding van La Risonanza. Hij nam recitals op voor Glossa met muziek van onder anderen Merulo, Picchi, Storace, Bach en Frescobaldi. Inmiddels is hij zelf docent in Den Haag, en aan het conservatorium van Novara. Als voorzitter van de Associazione Hendel stimuleert hij de studie van Händels muziek in Italië.

De Catalaanse mezzosopraan Marta Valero (ES) studeerde in Barcelona, waar ze ook haar debuut maakte in Rossini's *La Cenerentola*. Ze zong daarna in tal van operaproducties, maar is ook geregeld te horen in andere stijlen zoals jazz en folk. Ze is momenteel verbonden aan El Petit Liceu in Barcelona, de poot van het beroemde theater die zich bezighoudt met familievoorstellingen. Ze vormt een duo met pianist Albert Guinover.

Richard Helm (AT) studeerde in Wenen, waar hij ook te zien was als Papageno in *Die Zauberflöte* van Mozart; hij vertolkte ook Zsupan in *Der Zigeunerbaron* van Strauss en de titelrol van Puccini's *Gianni Schicchi*. Dit jaar maakte hij zijn debuut in Stadttheater Bern in de operette *Der Vetter aus Dingsda* van Künneke en als Guglielmo in Mozarts *Così fan tutte*. Hij studeert momenteel verder bij Scot Weir en volgt eveneens lessen barokzang bij Jill Feldman.

Stefanie True (CA) volgde haar opleiding aan York University, Toronto en aan het Koninklijk Conservatorium Den Haag. Ze werkte mee aan een integrale opname van Händels cantates met Contrasto Armonico onder leiding van Marco Vitale en is bovendien te horen in een Lully-opname door La Risonanza. In 2010 won ze de London Handel Singing Competition en haalde ze de tweede plaats in de John Kerr Award competitie. De laatste jaren zong ze in opera's van Händel tot Campra en van Purcell tot Pergolesi.

Iason Marmaras (GR) is actief als klavierspeler en zanger en leidt het ensemble Os Orphicum, dat onder meer optrad bij de uitreiking van de Erasmus-prijs in 2013. Hij zong de laatste jaren Arcas in Glucks *Iphigénie en Aulide*; Lesbo in Händels *Agrippina*; Amore in Monteverdi's *L'incoronazione di Poppea* en verschillende kleine rollen in Blows *Venus & Adonis*. Hij werkt als repetitor aan het Koninklijk Conservatorium Den Haag.

Orkest- & koorlijst

La Risonanza

viool
Carlo Lazzaroni
Ulrike Slovik

altviool
Livia Baldi

cello
Caterina Dell' Agnello

contrabas
Roberto Stilo

teorbe
Gabriele Palomba

klavecimbel en leiding
Fabio Bonizzoni

Coro Costanzo Porta

dirigent
Antonio Greco

sopraan
Michela Antenucci
Anja Begrich
Cristina Greco
Paola Molinari
Ilaria Pozzali

mezzosopraan
Anna Bessi
Isabella Di Pietro
Manuela Indelicato
Viola Zucchi

tenor
Claudio Grasso
Simon Dognimin
Kone
Daniele Palma

bas
Paolo Belli
Gregorio Stanga
Cristian Bügnola

Les Abbagliati

wo 17.12.14 / 20.00 / Kamermuziekzaal
Les Abbagliati / Aliens in London
Tegen het einde van de 17e eeuw werd Londen het muzikale centrum van Europa. Les Abbagliati bieden een snapshot van de muziek en artiesten die rond 1700 razend populair waren, van de Duitser Händel, de Italianen Bononcini en Astorga tot de Fransman Leclair. Uniek: door een reconstructie van de barokke gestiek krijgen de cantates extra diepte.

Philippe Herreweghe © Michiel Hendryckx

vr 30.01.15 / 20.00 / Concertzaal
Collegium Vocale Gent / Bach. Trauer Ode
Bachs motet *Jesu, meine Freude* was vrijwel zeker bedoeld voor een begrafenis, net als de *Trauer Ode* voor de streng protestantse vorstin Christiane Eberhardine van Brandenburg-Bayreuth. De grootse, tweedelige cantate krijgt in dit openingsconcert zijn kern terug: de originele *Lob- und Trauer-Rede* op de illustere overledene, uitgesproken door Hubert Damen.

BESTEL UW TICKETS NU OP

WWW.CONCERTGEBOUW.BE
+32 70 22 33 02 / IN&UIT 17 ZAND 34 BRUGGE

Praat na de voorstelling gezellig na in het Concertgebouwcafé of vertel ons wat u ervan vond op Facebook of Twitter (@concertgebouwbr).

Gezellig tafelen voor of na een voorstelling met een verrassing op vertoon van het concertticket. www.concertgebouw.be/services.

 Vlaanderen
verbeelding werkt

 west-vlaanderen
de geëviene provincie

**BRU
GGE**

FLUXYS

DeMorgen.

Knack

Klara

**GO
BRA**
be

FOCUS | **WTV**